

Овсієнко С.Л.

НРУ(Є): ІНІЦІАТИВА ДО ОБ'ЄДНАННЯ РУХУ ЧИ ПОДАЛЬШИЙ РОЗКОЛ?

Існування Народного руху України тісно перепліталось та й переплітається з новітньою історією Української держави. Ця партія, а спочатку як громадська організація, стояла у витоків цієї держави. Її роль у отриманні Україною незалежності дуже величезна. Діяльність Руху в загальноісторичному контексті розвитку держави завжди цікавила науковців, адже ця партія зробила вагомий внесок в становлення незалежної України. Громадська організація Народний Рух, партія НРУ була дуже популярною серед значних мас населення в першій половині 90-х років, проте з часом в силу різних причин вона почала втрачати завойовані позиції та авторитет. Однак доля Руху й досі турбує серця патріотів України.

В 1999 р. в Русі відбувся розкол: частина партії залишилася з її лідером В.Чорноволом, а інша частина пішла за “опозиціонерами” на чолі з Ю.Костенком. 25 березня 1999 р. в автокатастрофі загинув В.Чорновіл і головою “чорноволівців” став Г.Удовенко. З цього часу обидві частини, хоча і бажали відновити єдність Руху, але в них не виходило через постійні обвинувачення щодо причетності в розколі та в загибелі В.Чорновола, через боротьбу за визнання легітимними саме їх, за володіння крайовими організаціями тощо. В грудні 1999 р. Рух остаточно розколовся: “костенківський” Рух провів з'їзд, на якому було створено партію РУХ (Український народний рух). Таким чином з кінця 1999 р. в українському суспільстві діяло два Рухи: перший – це НРУ, який був визнаний Мінюстом як правонаступник “НРУ Чорновола”, та другий – УНР. Цей розкол дуже болоче вдарив по Рухові, оскільки обом партіям прогнозувалося у випадку їх не об'єднання (а в це мало вірилося) зникнення з політичної арени, а в кращому випадку перетворення на партії, яких в нашому суспільстві дуже багато, які практично не могли творити історію держави. Але пройшов рік, за який НРУ та УНР хоча й не об'єдналися, проте в їхніх стосунках помітилися певні позитивні зрушення, і в українському суспільстві виникає “третій” Рух.

У грудні 1999 р., коли Ю.Костенко та його прихильники готували установчий з'їзд нової партії, група депутатів (Б.Бойко, І.Бойчук, Г.Манчуленко, Г.Філіпчук, Я.Джорджик, І.Тарасюк та ряд інших) з фракції, очолюваної Ю.Костенком, підписали заяву, в якій відзначали, що готові до порозуміння та об'єднання в єдину фракцію НРУ у Верховній Раді України як першого кроку до єдності в партії [1].

На спільній прес-конференції, яка відбулася 15 грудня 1999 р. в УНІАН, Г.Удовенко та Б.Бойко запевнили присутніх, що йдуть на цей крок свідомо, щоб не допустити поглиблення розколу демократичних сил і відновити єдиний впливовий і сильний НРУ. За їх словами, об'єднавчий процес мав завершитися проведенням спільного партійного з'їзду. Б.Бойко заявив, що він вступав у НРУ й політичну перспективу бачив тільки за цією партією, а не за новотвореннями, які експлуатували рухівські гасла й символіку[1].

24 березня 2000 р. газета “Час” опублікувала фрагменти передачі, яку організував голова Львівської крайової організації Я.Кендзьор. На ній Г.Філіпчук зазначав, що УНР шукала якихось інших спаринг-партнерів, зовсім чужих часто ідеологічно навіть, замість того, щоб дуже серйозно займатися процесом об'єднання фракцій в одну в середовищі парламенту. Через таку політику він і зробив цей крок (вийшов із фракції Костенка)[2].

21-22 квітня 2000 р. відбулося засідання Центрального Проводу НРУ, на якому крім інших питань було розглянуто заяву шести народних депутатів – Б.Бойка, І.Бойчука, Г.Філіпчука, Г.Манчуленка, О.Лавриновича та Р.Зварича про відкликання ними своїх підписів під горезвісною заявою про недовіру голові НРУ В.Чорноволу від 19 лютого 1999 р. Прийнято було рішення – поновити членство в Русі Р.Зварича як такого, що пройшов перереєстрацію, у разі звернення надати право перереєстрації в Рухові Б.Бойку, І.Бойчуку, Г.Філіпчуку та О.Лавриновичу як особам, що не брали участі у створенні іншої партії[3].

І.Юхновський говорив, що попри абсолютно позитивний факт відкликання ганебної для всієї України заяви про недовіру, в багатослівному документі зовсім не відчутно розкаєння, зате звучало багато амбіцій і доволі сумнівних тверджень[4].

25 травня 2000 р. з'явилося Звернення ініціативної групи “За єдиний Рух!” до голів крайових організацій НРУ та УНР, членів ЦП НРУ та УНР. Ініціативна група переймалася проблемою подолання наслідків розколу, тобто об'єднання обох Рухів. Підкреслювалося, що після нищівної поразки обох кандидатів від обох Рухів стало зрозуміло, що паралельне існування двох рухівських партій вигідно лише партії влади. Ними називалися провокатори та розкольників, які знаходилися в обох Рухах і які стояли на заваді реального об'єднання Руху. Критикувалися Голова УНР Ю.Костенко та Голова НРУ Г.Удовенко. Зазначалося, що альтернатива об'єднанню УНР та НРУ – це втрата електоральної привабливості, лобістських можливостей та політичної перспективи обох партій. Пропонувалося розпочати індивідуальні консультації щодо об'єднання, а загальною схемою мав стати відхід від керівництва обох тодішніх лідерів та найбільш одіозних фігур з обох сторін; в центрі та на місцях запровадити співголів'я до наступного з'їзду, конференцій. Вважалося, що ефект возз'єднання Руху буде настільки сильним, що можна очікувати суттєвого розширення правого блоку[5].

Відповідь НРУ на дане Звернення не затрималася.

2 червня 2002 р. Г.Удовенко розіслав головам крайових організацій НРУ листа, в якому давав власне бачення стосовно анонімного листа, підписаного невідомою “Ініціативною групою “За єдиний Рух!”. В листі Г.Удовенко нагадував, що НРУ послідовно спрямовувала зусилля на консолідацію націонал-демократичних сил у Верховній Раді та в українському суспільстві. Зазначалося, що НРУ неодноразово робило спроби вступити в переговори з керівництвом УНР; фракції обох Рухів входили до парламентської більшості: між ними відбувалися консультації щодо окремих проблем діяльності Верховної Ради. Однак, за словами Удовенка, з боку УНР не зустрічалося бажання до тіснішої співпраці. Щодо пропозицій групи “За єдиний Рух!”, то хоча вони й бажані, але Голова НРУ вважав, що намагання заховатися під невідомою, але привабливою назвою ставило під сумнів щирість намірів авторів звернення. Тому, враховуючи випадки, які містилися в листі щодо конкретних осіб, Г.Удовенко припускав, що їх справжня мета – посягти розбрат у рухівських рядах, спровокувати нову хвилю внутрішніх конфліктів[6].

В Ухвалі ЦП НРУ “Про об’єднаних процеси серед правих та правоцентристських сил в Україні” від 29 вересня 2000 р. говорилося, що ЦП вважав недоцільними і політично шкідливими спроби створювати “третій Рух”, під якими гаслами вони б не проводилися. ЦП закликав усіх, кому дорога ідея “єдиного Руху”, об’єднатися в НРУ[6].

25 листопада 2000 р. в Києві відбувся установчий з’їзд “Народного Руху України за єдність”. Один із організаторів (співголовами партії обрано Б.Бойка, Г.Філіпчука та Е.Креча) новоствореної партії Б.Бойко зауважив: “Ми зібралися тут, щоб змусити керівників обох Рухів об’єднатися.” За твердженням учасників з’їзду два роки тому Рух розколовся не на дві, а щонайменше на три частини; чимало організацій, рухівців під час розколу не визначилися і не пристали до жодного з відламків Руху. Саме ця частина, як твердили організатори, стала ядром новоствореної партії[7].

На з’їзді було прийняте Звернення “До всіх рухівських організацій, їхніх центральних органів, регіональних структур до побратимів-рухівців”. В ньому представники “третього Руху” занепокоєні наслідком розколу, коли різко зменшилася чисельність українських виборців, готових проголосувати на наступних виборах за розколоті рухівські організації, що означатиме загрозу втрати представництва у Верховній Раді націонал-демократичними силами в цілому, яке було вкрай небезпечним для державної безпеки України. Особливе їх занепокоєння викликали спроби олігархічно-кримінальних партій встановити контроль над Рухом. Саме ці тривоги й надії змусили їх об’єднатися по всій Україні й зібратися на установчий з’їзд “НРУ за єдність”. Вони хотіли розробити механізми реального об’єднання, його конкретні терміни, висунути такі умови об’єднання, які задовольняли б усіх. Вони вважали, що без відновлення єдності Руху на націонал-демократичні сили чекатимуть важкі часи, а тому закликали всіх рухівців до праці за відновлення злагоди, взаєморозуміння, єдності в ім’я незалежної України й добробуту її народу[7].

На з’їзді було ухвалено рішення одразу створити комісію з питання об’єднаного процесу, що мало вивести Рухи до об’єднаного з’їзду в травні наступного року[7].

В інтерв’ю “Україні молодій” із приводу утворення “НРУ за єдність” Г.Удовенко наголосив, що НРУ із занепокоєнням зустрів звістку про створення нової партії, проте буде підтримувати прагнення новоствореної партії - об’єднати два Рухи, якщо це дійсно їхня мета. Після зустрічей з Б.Бойком Г.Удовенко був впевнений, що він дійсно прагне об’єднати обидва Рухи[8].

Проте на засіданні ЦП НРУ було прийняте рішення, в якому попереджалося, що спроба легалізувати нову партію закритиме всі можливості до знаходження спільної мови й буде свідчити лише про безмірні амбіції і нещирі наміри лідерів “третього Руху”. ЦП НРУ вважав, що якщо ця партія буде офіційно зареєстрована та візьме участь у виборах як самостійний суб’єкт, це спричинить глибоку дезорієнтацію рядового виборця і завдасть великої шкоди національній демократії та процесам єднання правоцентристських сил[9].

22 грудня 2000 р. “НРУ за єдність” отримала свідоцтво про реєстрацію Мінюсту за № 1536. Як зазначив в інтерв’ю УНІАН співголова НРУ(є) Б.Бойко, після проголошення про можливість саморозпуску НРУ(є) в разі вдалого об’єднаного процесу обох Рухів пройшов місяць, але новоутворена партія “з двох боків отримала лише негативні відгуки” і “з двох боків не хочуть вести переговори. Вони ведуть переговори поза нами, ніби нас не існує”[10].

29 грудня 2000 р. з’явилася Заява НРУ “У зв’язку з реєстрацією партії “НРУ (за єдність)”, в якій говорилося про небезпеку створення “третього Руху” та його легалізацію. Зазначалося, що мета цих дій – дезорієнтувати виборців, внести сум’яття в у їхню свідомість напередодні чергових парламентських і місцевих виборів. НРУ вважав, що збільшення кількості суб’єктів об’єднання навіть за наявності доброї волі, ускладнювало сам процес об’єднання, а тому засуджував “розкольників” із “третього Руху”. НРУ виступав за єдність всіх націонал-демократичних сил за зміцнення блоку НРУ-ПРП-КУН, до якого мали приєднатися й інші. Припускалося, що утворення “третього Руху” було замовленим дійством, яке повинно було реалізувати нищення української національної демократії. Закликалося ставати пліч-о-пліч у НРУ – у Русі Чорновола[11].

9 січня 2001 р. з’явилася Ухвала Політичної ради НРУ “Про ставлення до партії “НРУ за єдність”, в якій говорилося, що “багатомісячні переговори з Б.Бойком, в ході яких він спочатку заявив про наміри зібрати громадський форум, а потім – створити громадську організацію з метою повернення до НРУ

частин рухівців, які були дезорієнтовані розколом, завершилися безрезультатно”. Політрада НРУ вважала створення “третього Руху” політичною небезпекою для єдності націонал-демократичних сил, а тому ухвалила: 1) реєстрація “НРУ(є)” зробила неможливими будь-які спільні домовленості між керівництвами обох партій; 2) місцевим організаціям НРУ зобов’язувалось утримуватись від співпраці з представниками “НРУ(є)”; 3) рекомендувалося фракції НРУ у Верховній Раді розглянути питання про виключення Б.Бойка з фракції (після відходу від Ю.Костенка Б.Бойко вступив у фракцію НРУ (Удовенка)[12].

Частина УНР створення “НРУ(є)” називала провокацією та й, взагалі “костенківці” відмовлялися від діалогу з “третім Рухом”[7].

Таким чином, створення “НРУ за єдність” та його реєстрація не були з радістю зустрінуті ні НРУ, ні УНР. Хоча в закликах “НРУ(є)” були благородні наміри, проте реєстрація “третього Руху” внесла в рухівські ряди сум’яття та занепокоєність.

Чому виник “третій Рух”?

Микола Влашук в газеті “Час” писав, що “дякуючи недалекоглядній політиці НРУ і УНР, ми отримали третій Рух...”[7].

Засновники “НРУ(є)” говорили, що після розколу НРУ в 1999 р. партія розкололася щонайменше не на дві, а на три частини, і ті рухівці, що не змогли визначитися або прийняти політику того чи іншого з Рухів, котрі так і не змогли подолати наслідків розколу, вирішили створити ще один Рух, щоби об’єднати всі Рухи в єдиний.

Так, можна погодитися з М.Влашуком, але відомо одне, що з самого початку розколу в рухівський рядях вже існували думки про об’єднання. Інша справа, що розкол зайшов занадто глибоко і подолати його за короткий час в тій атмосфері емоцій було практично не можливо. Хоча всі розуміли, що окремо Рухам не вижити, а тому потрібно об’єднуватися. Проте ніхто з Рухів не бажав поступитися своїм гонором, а тому й по-іншому бачив процес об’єднання. НРУ(Удовенка) спочатку об’єднання розумів як приєднання “нерозумних”, потім - об’єднання на рівних правах. Але аналітики вважали, що більше вірогідним могло бути об’єднання в блоці. Наближення парламентських виборів 2002 змусило керівництво НРУ активізувати дії щодо об’єднання з УНР, але вже в блоці НРУ-ПРП-КУН. Але постійні звернення до УНР були практично марними, оскільки керівництво УНР хоча і бажало об’єднатися, але розуміло його по-іншому: створення “української правиці”, куди б увійшли всі правоцентристські партії. НРУ свій блок бачило основою такого об’єднання. Обидва Рухи розуміли, що для того, щоб реально претендувати на владу, замало об’єднаного Руху. Одне точно, що консультації були, але не було об’єднання.

Щодо створення “третього Руху”, то незрозуміло одне, якщо були такі добрі наміри, то навіщо було створювати партію, адже збільшення кількості суб’єктів, вирішенню проблеми не посприяло б.

Більшість аналітиків вважали, що партія “НРУ(є)” створювалася “Банковою” (тобто Адміністрацією Президента) саме під вибори 2002 р., аби за допомогою “третього Руху” відірвати інших два від процесів об’єднання націонал-демократів, котрі ставали загрозливою силою тим політичним силам, котрі були при владі. І це в деякій мірі справдилося напередодні виборів 2002 р., коли НРУ(є) за пропозицією НРУ та УНР не розпустився (по-перше), а по-друге створив власний виборчий блок “Народний Рух України”, що тримало в постійній напрузі як НРУ та УНР, які тим часом вже готувалися до проведення 1-го етапу Об’єднавчого з’їзду Руху, а також блок В.Ющенка “Наша Україна”, в який входили обидва Рухи. Звісно НРУ та УНР не отримали в блоці “Наша Україна” тієї квоти місць, яку бажали, та й на провідних місцях в блоці були не націонал-демократи, але за своєю суттю блок залишався правоцентристським, оскільки 70% місць займали націонал-демократи. Тобто НРУ та УНР на перше місце поставили інтереси всіх націонал-демократичних сил, які, нарешті, повинні були об’єднатися та прийти до влади, чим розпочати нову сторінку в історії України. А керівництво НРУ(є)” переймалося виключно рухівськими проблемами, які повинні були зіграти на користь “Банкової” проти неугодного блоку В.Ющенка.

Таким чином, створення “НРУ(є)”, хоча і було ініціативою до об’єднання, але на благо Руху не зіграло, оскільки 1-й Об’єднавчий етап Руху показав, що два Рухи могли обійтися і без “третього”. Та й невідомо, що було б з об’єднанням трьох Рухів.

Джерела та література

1. Богдан Бойко повертається // Час. - 1999.- 17 грудня.
2. Передача Я.Кедзьора “Політичні спогади”// Час. – 2000. –24 березня.
3. Прес-центр Руху Референдум загострив внутрішні суперечності в суспільстві// Час. –2000. – 28квітня.
4. Прес-центр Руху Очищення // Час. –2000. –28 квітня.
5. Ініціативна група “За єдиний Рух!” Головам обласних організацій НРУ та УНР членам Центрального Проводу НРУ та УНР (25.05.2000) // Поточний архів Миколаївської крайової організації (МКО) НРУ.

6. Г.Удовенко Головам крайових організацій НРУ (2 червня 2000 р.) // Поточний архів МКО НРУ.
7. Влащук М. Рух між розумом та емоціями сотворив для українського суспільства “Народний Рух України за єдність”// Час. –2000. – 1 грудня.
8. Г.Удовенко сподівається на об’єднання Рухів // Час. – 2000. – 1 грудня.
9. Прес-центр Руху. Із “третьім Рухом” НРУ спілкуватиметься до реєстрації // Час. – 2000.- 15 грудня.
10. Колонка РУХів. Партія “Народний Рух України за єдність” отримала свідоцтво про реєстрацію міністерства юстиції // Час. – 2000. – 29 грудня.
11. Заява НРУ У зв’язку з реєстрацією партії “Народний Рух України (за єдність)” // Поточний архів МКО НРУ.
12. Ухвала Політичної ради НРУ Про ставлення до партії “Народний Рух України за єдність” // Поточний архів МКО НРУ.

С.Л.Овсиенко. НРУ (е): ініціатива к об’єдненню Руха или дальнейший раскол? Рассматривается создание “Руха за единство”: причины, деятельность относительно решения проблемы преодоления раскола. Проанализированы последствия этого процесса для дальнейшей судьбы единого Руха.

S.L.Ovsienko. Rukh (for unity): The initiative for the consolidation or further split? The creation of “Rukh for unity” is considered: reasons, activity as to the solution of problem connected with overcoming split. The consequences of this process for the further fate of united Rukh are analysed.